

DEN
UNGSOCIALISTISKA RÖRELSEN

i

ÅBY- KVILLINGE

.....

Några minnesfragment upptecknade av

Malte Carlson.

.....
.....
.

Den ungsocialistiska rörelsen har vid flera tillfällen varit representerad med klubbar i Åby- Kvillinge som under längre eller kortare perioder varit verksamma. Den första klubben bildades enligt en notis i tidningen Brand nr 9 1905 vid ett möte i Åby den 22 juli nämnda år då hr A.O. Jensen / Albert Jensen / talade om den norska revolutionen och Sveriges arbetare, det var väl närmast unionskrisen som avsågs. 11 ungdomar anslöt sig för att bilda en klubb och i styrelsen invaldes Johan Degerfeldt, troligen samme man som var ombud vid SAC:s konstituerande kongress 1910. Man beslöt även att hålla ett nytt offentligt möte den 12 augusti. Notisen är undertecknad J.D.

Genom intriger från socialdemokraterna kom klubben att ansluta sig till det socialdemokratiska ungdomsförbundet, som hade till följd att flera utgingo. Klubben hade troligen tillkommit på initiativ av Norrköpings socialistiska ungdomsklubb, som på den tiden var en stark klubb som utsträckte sin agitation till olika platser i länet.

Vid Stens bruk, som ligger några kilometer från Åby, fanns ett stort stenhuggeri där man högg byggnadssten av den röda granit som förekom i ett större berg därstädes. Här fanns ett 50-tal stenhuggare, många av dem hitresta från andra orter. Dessa bildade en fackförening 1906 och året efter en socialistisk ungdomsklubb. Själv hade jag ingått i den soc. dem. klubben, men började köpa Brand och som Graversforsklubben inte fick ha möten i bolagets lokal så höll den mötena i godtemplarlokalen i Åby. Sommaren 1908 övergick jag jämte en kamrat till denna klubb.

Klubben ordnade ofta offentliga föredrag och ofta med diskussion med socialdemokraterna. Ett sådant möte hölls en vacker augustisöndag där Axel Holmström talade för ungsocialisterna och Karl Kilbom för socialdemokraterna. Det blev en 5 timmars lång debatt där publiken trots det vackra vädret satt kvar hela tiden. Kilbom har i sina memoarer skildrat detta möte, vari han tillerkänner sig äran att ha för

all framtid gjort slut på de revolutionäras välde i orten. 1959 då FCO firade 50-årsminnet av störstrejken 1909 då Kilbom talade erinrade jag honom härom och att hans spådom kommit på skam, varvid han svarade "Tja, vad trodde man inte då i sin ungdomliga yra att man förmådde".

Klubben utförde mycken agitation för att arbetarna skulle organisera sig, sålde Brand och literatur. Det var också vanligt att det utgavs flygblad som klistrades upp överallt. Ett sådant var det som förbundet utgav med Tolstoys text: "Tänk först och handla sedan" som Birger Svahn fick straff för. Vid en beväringmönstring befanns alla möjliga affischeringsplatser fullklistrade med detta röda flygblad och det blev polisrassia men det gick inte att få tag på gärningsmännen. Samma var förhållandet vid flera tillfällen.

Efter störstrejken avtog arbetet i stenhuggeriet till följd av att stenen ersatts med betongen varför ~~detta~~ avfolkades. Härigenom försvann ~~de~~ aktiva varför klubarbetet tynade av och i slutet av 1910 tog dess verksamhet slut. Vi var några stycken i Åby som därför bildade en ny klubb på hösten 1910. Vi blev dock bara ett tiotal men sålde Brand och Nya Folkviljan samt ordnade ibland föredrag med bl. a. Hilma Hovstedt, Agate Viktorin och en fritänkaragitator Gillis Gräs, ofta i samverkan med Norrköpingsklubben. Under SAC:s landsturne med John Andersson 1911 gjorde vi med honom ett försök att bilda en LS men misslyckades. Vi hade dock vintern 1910-11 gjort ett försök vid ett ^{e/} sänkingsarbete där några tillresande ungsocialister arbetade. Vi lyckades bilda LS men entreprenören slog igen arbetet till följd av kylan och när arbetet återupptogs följande vår kom andra arbetare och dem gick ej att organisera. Vi hade kontakt med SAC:s AU som då var i Bjuv, men LS finns ej omnämnd i årsrapporten för nämnda år.

På hösten 1912 då järnvägsbygget Järna-Åby började hjälpte klubben till att bilda Åby LS. Initiativet blev genom mitt första möte med Rudolf Holme. Jag hade en lördagskväll begett mig till gästgivargården, där många [✓] bråkade samlas, för att sälja Brand. Holme jämte några andra hade just kommit till Åby och han sporde angående organisation

bland rallarna. Arbetet var då nyss påbörjat så någon sådan hade ännu inte bildats, Det fanns dock medlemmar både i SAC och 92-an, rallarnas sektion i LO. En kväll i veckan efter kom Holme och en annan kamrat hem till mig och undrade om inte klubben kunde ordna ett möte för 92-ans ombudsman Arnseht skulle komma ner och bilda en sektion. Klubben ordnade mötet och Edvin Lindstam som då bodde i Norrköping, kom ut och talade och LS bildades med 45 medlemmar. Arnseht var även närvarande men han jämte ett par trogna avlägsnade sig när de såg stämningen bland rallarna och någon sektion kom aldrig till stånd. Klubben och LS samarbetade men då vi blev engagerade hårt i LS kom klubbarbetet i kläm så sommaren 1913 nerlades den. Holme och jag själv anslöt oss då till Norrköpingsklubben som jag tillhörde till den lades ner 1918.

1917 började den socialdemokratiska klubben tyna av till följd av bolsjevingen av ungdomsförbundet och lades ner. Där fanns några stycken som var intresserade av ungsocialismen, varför vi beslöt att återuppta den ungsocialistiska klubben. Nu fick vi ett 25-30-tal medlemmar och det blev en livlig verksamhet med tidningsförsäljning och offentliga möten. Enligt en notis i Brand hade klubben 1920 hållit 24 enskilda möten, 10 offentliga dito, sålt 6.457 ex av Brand samt litteratur för kronor 327:- Eftersom det var mestadels 25 öres broschyrer var antalet ex stort. 1919 tog klubben initiativ till majdemonstrationen vari samtliga arbetarorganisationer deltog och med talare från vår sida. Vid de offentliga mötena talade de flesta av förbundets talare som Hinke, C.J. Björklund, Axel Andersson, Gustav Sjöström, Fröts Jonsson, Algot Rosberg och Axel Holmström. Den senare talade vid ett stort amnestimöte för Nilsson och Rosberg efter det Stern blivit frigiven som också var med på mötet. En talare som ofta anlätades var den gamle fritänkaragitatorn Otto Ljungdahl som klubben gjorde turnéer med i Östergötland. Efter ett möte i Åby hade två pastorer i missionskyrkan ordnat ett möte att bemöta Ljungdahl och hyrt biolokalen härför. Vi beslöt sända efter Ljungdahl. Vid mötet beskyldes prästerna Lj. för allt möjligt och när han bad att få svara började läsarna sjunga en sång.

Vi stämde då upp Internationalens "I höjden räddarn vi ej hälsa" och de religiösa smet ut bakvägen. Publiken kom i uppror alldenstund den bespetsat sig på debatt så landsfiskalen och bypolisen uppmanade att utrymma lokalen men publiken vägrade att göra detta. Då frågade jag landsfiskalen om Lj. kunde få säga några ord, men det ville han inte då vi inte hyrt lokalen. Jag frågade då om han kunde få säga något ute på vägen så kanske publiken skingrade sig efteråt. Efter mycket resonemang gick han med härpå och allesamman över 300 personer tågade ner till ett väggkors som var mitt för missionskyrkan där Lj. talade en stund. Efteråt uppmanade jag publiken att skingra sig så skulle klämbem snart ordna ett nytt möte och inbjuda de båda prästerna. Men samtidigt fick jag en idé så jag frågade om inte de ville ge en slant till resan åt Lj. som ju inte fick något med av entréavgiften på prästernas möte. Ett par kamrater tog ett par hattar och vi fick över 50 kronor, även landsfiskalen la i en krona. Efteråt uttryckte han sin belåtenhet att vi lyckades få publiken att snällt avtåga så han slapp ingripa. Även flera religiösa kom och beklagade intermessot, det var inte missionsförsamlingen utan prästerna själva som arrangerat mötet.

Annars stod vi på ganska god fot med myndigheterna för det mesta det var endast när Brand var beslagtagen som de uppsökte oss, men för det mesta blev det tji för dem. Det var endast en s.k. länspolis som vanligen jagade lösdrivare, d.v.s. personer som var på vandring efter arbete, som var lite nitisk. Vid ett tillfälle då Brand var beslagtagen hade man tryckt en ny upplaga där den artikel det gällde utgått och en annan införts, Jag blev då fast för länspolisen som ville ta tidningarna, det hjälpte inte att jag påpekade att det var en annan tidning. Som landsfiskalen bodde strax intill så sa jag till polisen att vi går till honom så får han avgöra frågan. När vi kom dit såg han ju att det var en annan tidning så han gav polisen en tillrättavisning. Polisen hade lyckats slita sönder några tidningar vid försöket att beslagta den varför jag sa till landsfiskalen att jag fick betala dem fast de inte gick att sälja så jag fick 45 öre för dem av polisen.

Men han skulle ha vetat att jag underst i packen hade några av de beslagtagna tidningarna reserverade till kunder jag hade.

Landsfiskalen var i allmänhet en bra person. 1917 hade vi fått tillstånd för majdemonstration. Men på fredagen utbröt stora hungerkravaller i Norrköping då man stormade kött- och brödaaffärer. Länstyrelsen utfärdade då mötesförbud. På lördagseftermiddagen fick jag bud att infinna mig hos landsfiskalen. När jag kom dit meddelade han förbudet. Jag blev väl lite nerlagen men så sa han: "se inte så ledsen ut, det går att få dispens om jag tillstyrker". Ja, svarade jag, men det är ju stängt nu på kontoret. Då såg han lite inmarig ut men sa: "Var lugn, det ordnar sig det här. Jag har ringt länstyrelsen och gått i god för att ni sköter det här fint, Men en sak fordrar jag: låt bli att inventera böndernas potatiskällare i natt, ni kan väl vänta till måndag natt". Det var ju vanligt att man gjorde sådana undersökningar under de svåra krigsåren.

1919 ordnade klubben en cykeltourne med Elis Floohd och Elis Boman genom Östergötland och södra Sörmland, då flera klubbar bildades. Även Freddy Rosengren och Adolf Rosén anlätades för agitation. 1920 bildades ett distrikt med ett tiotal klubbar genom vilket agitation utfördes. Ofta hölls kamratmöten då ganska många kamrater kom och man diskuterade verksamheten och stärkte sambandet mellan medlemmarna. Det fanns flera bra klubbar med många medlemmar, som Åtvidaberg, Katrineholm och Motala där en kraftstation byggdes där flera ungsocialister från andra orter arbetade.

Åbyklubbens verksamhet var som mest aktiv fram till 1923 då arbetslösheten började och flera medlemmar måste flytta för arbetets skull. Samma var förhållandena på flera platser varför verksamheten avtog allt mer så att efter ett par år var de flesta klubbarna nerlagda och har sedan inte kunnat upptas ånyo. Därmed var den Ungsocialistiska perioden avslutad. Oaktat dess tid inte var så lång torde dess verkningar dock haft stor betydelse i fortsättningen.

Tyvärr har det mesta matrielet från klubbarna kommit bort och försvunnit med de kamrater som flyttat. Det fanns en gång en låda med en del klubbpapper förvarat i Folkets hus, men vid rebovering följde den med till soptippen utan att man varskodde därom. På så sätt försvann en hel del om andra organisationers verksamhet också till men för historieforskningen.

Har därför velat nerskriva några fragment ur minnet från klubbverksamheten, som en gång i framtiden kan minna om att klubbarna funnits. Att de haft betydelse för att fostra unga arbetare framgår av att många av deras medlemmar sedermera blev framträdande föreningsfolk i olika organisationer.

Åby i mars 1980.

/ Malte Carlson /